

APPROVED BY
VORMSI MUNICIPALITY COUNCIL
XX. XX. 2019
ACT NUMBER XX

VORMSI 2030

VORMSI MUNICIPALITY STRATEGY
FOR 2019-2030

MARCH 2019

TABLE OF CONTENTS

1. INTRODUCTION	3
2. VORMSI VISION 2030	4
3. GOVERNANCE PRINCIPLES	5
4. LINKS TO REGIONAL STRATEGY	5
5. STRATEGIC GOALS AND ACTIVITIES	7
6. BUDGET STRATEGY AND INVESTMENTS	15
7. MONITORING AND UPDATING THE STRATEGY	15
8. RISK MANAGEMENT	15
9. ANALYSIS OF CURRENT SITUATION	16

1. INTRODUCTION

Vormsi is a unique island in the Baltic Sea. Here one can find a wonderful nature, fascinating history and distinctive cultural traditions. Vormsi it can only be sustainable if the island community is united, entrepreneurial and value their heritage and living environment.

Historically, Vormsi is an original Estonian small island that differs from others for the lack of indigenous population and common cultural background. Up to World War II, the island was inhabited by Estonian Swedes who had their own language, culture and lifestyle. In 1934, there was 2393 Swedes and 122 Estonians in Vormsi. During World War II, the island's population changed to a large extent due to the emigration of Estonian Swedes and settlement of the new inhabitants from other places in Estonia. Immigration of new residents to the island also took place in the 1960s and 1970s.

This strategy up to 2030 is a continuation of the Vormsi municipality development plan for 2011-2025. The strategy is based on the requirements of the law. Approximately 100 rural residents participated in drafting the development plan, public hearings and meetings were held with representatives of different interest groups. All related materials are published on website www.vormsi2030.ee, which also allowed residents to send additional comments and suggestions.

2. VORMSI VISION 2030

Vormsi, a vibrant and cohesive community, offers the best living environment for people who value nature, peace and security.

Vormsi's development model for achieving the vision:

Objective 1: Vormsi's **natural environment** is protected and the implementation of activities is based on maintaining ecological balance.

Objective 2: Vormsi offers possibility to acquire **high quality basic education**.

Objective 3: Vormsi has a good environment for the **development of environmentally friendly businesses**.

Objective 4: Vormsi has **transport connections** that take into account the needs of the population.

Objective 5: Access to **high-quality public services** is guaranteed to the inhabitants.

Objective 6: Vormsi recognises and values its **cultural heritage** and has a **vibrant cultural life**.

Objective 7: Vormsi is one of the most appreciated destinations **for sustainable tourism** in Estonia.

Objective 8: A strong community relies on **inclusive leadership** and support for **grass-root initiatives**.

3. GOVERNANCE PRINCIPLES

Transparency and inclusiveness - Vormsi's greatest strength is its people and a cohesive community. Vormsi is just small enough to involve all key stakeholders in making meaningful decisions in the discussions and to ensure the transparency of municipality governance. Meetings between the municipality and people are regular and open to all interested people who wish to contribute to the wellbeing of the island.

Balance - Vormsi people understand their responsibility for nature, cultural traditions and community survival. In making decisions, their impact on people, nature and cultural heritage must be considered at all times, because on a small island, individual decisions can have irreversible effects on the entire unique ecosystem.

Traditions and innovation - Vormsi knows that tradition and innovation are not contradictory, but mutually supportive. The island is valued for its unique heritage and traditional lifestyle, while recognising the importance of new technologies and e-solutions to provide modern facilities away from the centres.

4. LINKS TO REGIONAL STRATEGY

In January 2019, the development strategy of Lääne County 2035+ was approved. Vormsi strategy has been prepared in accordance with the county development strategy and in turn county strategy used Vormsi Municipality's vision and goals as an input, which is why the two documents are fully synchronised. The following are the most important links between the two strategies.

Lääne County Strategy 2035	Vormsi Strategy 2030
Objective 1: The county's standard of living is higher than Estonian average.	Objective 3: Vormsi has a good environment for the development of environmentally friendly businesses.
Objective 2: Every inhabitant of the county has opportunities for work and self-realization.	Objective 3: Vormsi has a good environment for the development of environmentally friendly businesses.
Objective 3: The change in population is more positive compared to the Estonian average.	Vision: Vormsi, a vibrant and cohesive community, offers the best living environment for people who value nature, peace and security.
Objective 4: The necessary services for everyday life are accessible and of good quality.	Objective 5: Access to high-quality public services is guaranteed to the inhabitants.

Objective 5: It is possible to acquire high-quality general, professional and higher education in the county.	Objective 2: Vormsi offers possibility to acquire high quality basic education .
Objective 6: Very good and fast connection to the capital region.	Objective 4: Vormsi has transport connections that take into account the needs of the population.
Objective 7: Good transport connections within the county.	Objective 4: Vormsi has transport connections that take into account the needs of the population.
Objective 8: Läänemaa is safe and healthy county.	Objective 1: Vormsi's natural environment is protected and the implementation of activities is based on maintaining ecological balance.
Objective 9: The county is attractive and well-known cultural and tourist destination.	Objective 6: Vormsi recognises and values its cultural heritage and has a vibrant cultural life . Objective 7: Vormsi is one of the most appreciated destinations for sustainable tourism in Estonia.

5. STRATEGIC GOALS AND ACTIVITIES

Objective 1:

Vormsi's natural environment is protected and the implementation of activities is based on maintaining ecological balance.

Protecting the natural environment of Vormsi is not an end in itself but the basis of whole Vormsi's development and the starting point for all of its choices. Both in planning and in implementation phase, the key principle is to have as limited effect to environment as possible. A small community may suffer environmental degradation extremely painfully, affecting not only the living environment, but also heritage and the viability of the tourism sector. Every person, company and organization have a role to play in raising environmental awareness and promote a sustainable lifestyle.

Indicators for assessing the achievement of objectives:

- Share of natural areas
- Forest cutting volumes
- Environmental awareness and number of environmental projects

Key activities to accomplish this goal:

- 1.1. Raising environmental awareness among inhabitants and island's guests to reduce the ecological footprint. Cooperation of tourism services providers to reduce the amount of garbage left to the island by tourists. Cooperation with the school to raise environmental awareness and values.
- 1.2. Planning of land use in municipality with general and thematic planning, renewal of the master plan and reaching agreements on land use principles.
- 1.3. UNESCO Western Estonia Biosphere Program Area identification and presentation in cooperation with other municipalities in the program area. Activities according to the implementation programme of the area.
- 1.4. Development of waste management, including sorting and recycling of garbage to decrease the ecological impact of residents' and visitors' footprint on the island environment.
- 1.5. Sustainable forest management, limiting forest clearing, ensuring that the share of natural areas in the core of the green network is maintained. Spring forest planting and landscaping work with the National Forest Authority.
- 1.6. Preservation and development of valuable landscapes and protected areas, tidying up the grasslands and beaches.

- 1.7. Supporting trenching systems to reduce flooding negative effects on the environment and on the road network situation.
- 1.8. Supporting the recovery of spawning grounds for fish.

Objective 2:

Vormsi offers possibility to acquire high quality basic education.

Vormsi School is the foundation of sustainable community. If the school disappears, families with children also disappear. The existence of a school alone is not enough; the key is to guarantee the quality and versatility of education offer. The mission of Vormsi Kindergarten-School is to be the best place to learn. The school's close attachment to the island and the community allows parents, alumni and islanders to be actively involved in developing school life. Strong and motivated teachers ensure high quality education. Because the number of children on the island is decreasing, the school has to find flexible solutions to involve additional pupils from other parts of Estonia who value Vormsi's learning and living environment.

Indicators for assessing the achievement of objectives:

- Number of students in Vormsi Kindergarten-School
- Compilation of school staff
- Satisfaction rates of students, parents and school staff
- Number of collaborative projects within the community

Key activities to accomplish this goal:

- 2.1. Developing a modern, learner-friendly learning environment that will allow individual training for each child. Using modern information and communication tools in the learning process.
- 2.2. Using Vormsi's specifics in the curriculum, linking natural and cultural heritage to the school programme. Involving students in Vormsi's local history research.
- 2.3. Providing teachers necessary development and motivation activities, ensuring competent education management.
- 2.4. Developing opportunities for students' sports and extra-curricular activities. Providing necessary high-quality equipment (incl. musical instruments), further development of playgrounds. Improving outdoor conditions for sports (building a closed sports facility).

- 2.5. Vormsi school as a community educational institution - school and community links parents, alumni, and community members, involving stakeholders in school-related activities, implementation of collaborative projects with cultural societies and museums (e.g. organizing cultural camps).
- 2.6. Developing youth work, supporting the work of Vormsi Youth Council. Creating leisure opportunities for young people, in cooperation with local businesses and organizations. Supporting participation of students in international activities programs.
- 2.7. Promoting life-long learning and providing training opportunities.

Objective 3:

Vormsi has a good environment for the development of environmentally friendly businesses.

The role of the municipality in the development of entrepreneurship is to create a supportive and encouraging business environment, that make it easy for entrepreneurs to create jobs and economic activity. The necessary infrastructure is critical, including fast and stable internet coverage across the island, allowing high value-added companies to operate in Vormsi. The island welcomes entrepreneurship, above all innovative and resource efficient economic activity.

Indicators for assessing the achievement of objectives:

- Employment rates and average wages
- Municipal tax revenue
- Economically active companies
- Fast and stable internet connection across the island

Key activities to accomplish this goal:

- 3.1. In cooperation with the county development centre, organising entrepreneurship trainings and business consultancy, promoting the use of environmentally friendly and traditional technologies in economic activity.
- 3.2. Creating conditions for the development of local organic production and own products and marketing (for example, forests, herbs, medicinal plants, fruit and vegetables, fish, domestic animals and game).
- 3.3. Expanding the co-operative working methods among forest and land owners.
- 3.4. Promoting the development of creative industries, in cooperation with 'cultural organizations and tourism businesses, supporting handy craft businesses.

- 3.5. For the development of the IT sector and other teleworking activities, establishing a favourable environment, ensuring a fast and stable Internet connection across the island.
- 3.6. Making the island attractive to businesses and professionals who value Vormsi as a suitable location (including temporary solutions), e.g. co-working centre, art residences, etc., providing necessary premises and offering technical equipment.

Objective 4:

Vormsi has transport connections that take into account the needs of the population.

Versatile, secure and flexible transport solutions for islanders are vitally important. Ferry traffic must support life on the island, not dictate the island's development opportunities. The most important aspect is to ensure sufficient capacity in the peak season that would allow both local residents to move and serve businesses and tourists. In the long term, the goal is to significantly reduce the island's car penetration. Vormsi is just the right size to offer guests alternatives ways of mobility.

Indicators for assessing the achievement of objectives:

- Number of departures and users of ferries
- Satisfaction of Vormsi residents with transport connections
- Number of traffic accidents
- Total length of light roads

Key activities to accomplish this goal:

- 4.1. High quality and flexible ferry connection needs to be based on the needs of Vormsi. In negotiations with the state, stand for increasing ferry traffic and fulfilment of high-quality service.
- 4.2. Improvement of Sviby harbour infrastructure, including the second ramp of Sviby harbour, marking a safe route for passengers, harbour building deployment with ticket sales.
- 4.3. Developing the road network, lowering road use intensity, road maintenance (including during the winter).
- 4.4. Developing a coherent and high-quality network of light traffic roads, including construction of new light traffic roads (Sviby-Hullo). Reducing car ownership on an island and promoting car-free movement.

- 4.5. Ensuring road safety in cooperation with the Police and Border Guard Board, intensifying traffic supervision on the island, including using digital solutions.
- 4.6. Restrictions on the movement of heavy-duty vehicles, including forestry vehicles to reduce the burden on roads, increase road safety and adjust the volume of ferry traffic primarily during the tourist season.
- 4.7. Promoting the development of small ports and renovation of docking points in villages. Introducing marine culture opportunities, complementary services developing small ports for those arriving on the island.
- 4.8. Aerodrome maintenance and developing access roads, supporting small aviation opportunities.

Objective 5:

Access to high-quality public services is guaranteed to the inhabitants.

Regardless of location, it is the responsibility of the local government to ensure its citizens the availability and high-quality of public services. The island must be a good place to live for all people, both young and old. Vormsi is a quality place to live, people are guaranteed both safety and health services.

Indicators for assessing the achievement of objectives:

- Availability of and satisfaction with public services
- Number of crimes and accidents

Key activities to accomplish this goal:

- 5.1. Enhancing rescue capability and speeding up response support and development of marine rescue capabilities.
- 5.2. Development of water supply and sewage, construction of fire water supply points.
- 5.3. Improving the local heating and energy supply system, extensive use of energy saving applications.
- 5.4. Providing fast and stable internet access across the island.
- 5.5. Ensuring quality and availability of family doctor services for islanders.
- 5.6. Providing services inscribed by the Social Welfare Act for local government, including home service, out-of-home care, support person service, adult care,

personal assistant service, shelter service, social transport service, dwelling and debt counselling.

- 5.7. Creating opportunities for active aging and supporting activities for different age groups.
- 5.8. Development of short-term childcare.

Objective 6:

Vormsi recognises and values its cultural heritage and has a vibrant cultural life.

Vormsi is an island full of culture, and its Estonian Swedish cultural heritage is unique and therefore attractive for visitors from close and far. Vormsi inhabitants appreciate and value their cultural heritage, it is embedded in people everyday life and school programs. Vormsi Talumuuseum is doing invaluable work to promote island's cultural heritage. In addition to the cultural heritage, the islanders and guests can take part in many cultural events - concerts, theatre performances and film screenings. Vormsi is not a museum exhibit, but a living and developing cultural space.

Indicators for assessing the achievement of objectives:

- The number of cultural events taking place in Vormsi and the number of participants
- Number of active cultural societies and events organised by them

Key activities to accomplish this goal:

- 6.1. Applying Vormsi's intangible cultural heritage into the UNESCO's national list of intangible cultural heritage. Mapping of Vormsi's cultural and natural values (architecturally valuable sites demarcation, the preservation of environmentally valuable sites), restoration and maintenance of cultural heritage landscapes, cultural history object marking and maintenance, cultural monuments maintenance. Conservation of cultural heritage threatened with destruction.
- 6.2. Exploring Vormsi 's cultural history and widespread introduction of cultural history. Continuing the tradition of the Olaf Day. Supporting Estonian-Swedish cultural cooperation with other local governments, preservation and introduction of Estonian-Swedish culture.
- 6.3. Supporting the activities of Vormsi Talumuuseum with the aim of expanding and expanding expositions and customize the museum for students as a learning environment for home history and work skills.
- 6.4. Updating of Vormsi churchyard and cemetery, maintenance of church building.

- 6.5. Supporting professional cultural activities in Vormsi (concerts, theatre, etc.). Creating opportunities for public events.
- 6.6. Increasing relations with the Estonian-Swedish community that left Vormsi.
- 6.7. Promoting public health and promoting healthy lifestyles, supporting youth sports. Building a stadium-football field for sporting and recreational activities on the island.

Objective 7:

Vormsi is one of the most appreciated destinations for sustainable tourism in Estonia.

Tourism is a key factor in Vormsi's development, offering high quality tourism service. Above all, Vormsi is waiting for nature and cultural tourists, people who appreciate the tranquillity and peace that the island has to offer. Operators on the island work closely with each other to provide guests with an unforgettable experience, doing it economically and environmentally consciously. Vormsi is known as sustainable and environmentally conscious destination.

Indicators for assessing the achievement of objectives:

- Number of nights spent by visitors
- Number of accommodation providers
- Sales revenue of the tourism sector
- Tourism awareness and visitor satisfaction

Key activities to accomplish this goal:

- 7.1. Construction and maintenance of hiking trails, camping and camping sites. Updating Vormsi public beaches and developing infrastructure for public swimming places.
- 7.2. Enhancing cooperation between tourism stakeholders, incl. tourism companies, cultural operators, municipalities, etc. Supporting tourism sector to increase the range of products offered by companies and the quality of services increasing seasonality in tourist activities.
- 7.3. Expanding hobby tourism (hunting and fishing tourism, maritime tourism, nature tourism) and family tourism, implementing marketing activities for target groups, in particular marketing of Vormsi as a destination for nature tourism, including in cooperation with other small islands.

- 7.4. Compilation of tourism routes, improvement of tourism infrastructure and making available information on tourist sites. Training of guides and training of hikers.
- 7.5. Strengthen Vormsi's reputation, increase information about visiting opportunities and cultural events through media access, participation in tourism fairs and other events.

Objective 8:

A strong community relies on inclusive leadership and support for grass-root initiatives.

A strong island requires a strong, cohesive and trusting community. Viable community is prone to population growth, active participation in municipality's activities and comprehensive support for grass-root initiative. People living in municipality and owning land on the island are in close contact with the Vormsi community, they are constantly engaged in community activities, they are informed and prepared to actively contribute. A small community ensures that decision-making is transparent and based on different opinions collected from the stakeholders.

Indicators for assessing the achievement of objectives:

- Population growth, including the number of people living on the island all year round
- The share of children and young people (up to 26) in the population
- Volume of investments and volume of additional projects
- Number of community engagement events
- Satisfaction of residents

Key activities to accomplish this goal:

- 8.1. Renewal of the municipality's comprehensive plan to create prerequisites for new housing development and diversification of the real estate market. Analysing the constraints associated with the protection of the environment (including heritage conservation restrictions); clarification for citizens (including in English to ensure foreigners landowners' ability to develop real estate on the island environment). Communication with landowners (incl. foreign real estate owners) to explain their plans for real estate and developing landowners' contact with the island.
- 8.2. Introducing the possibilities of registering as a resident of the municipality.
- 8.3. Improving information exchange and community involvement, including municipality homepage, regular briefings. Organising public discussions on municipality's draft legislation with island people; discussions and brainstorming. Organising regularly Vormsi 2030 discussion meetings.

- 8.4. Further development of Vormsi homepage, making information available on all services. Translating more important information into English as well as to Swedish according to the needs of the tourism sector. Providing information on service providers, including in English.
- 8.5. Introducing Good Practice for Involvement. Conducting annual satisfaction surveys among the population to clarify the satisfaction of the public.
- 8.6. Expansion of grass-roots activities and initiatives, supporting the activities of village societies. Organising training and advising on project submission and management knowledge and skills for NGOs.
- 8.7. Encouraging joint activities and providing funding arrangements for projects development.
- 8.8. Enhancement of the competences of the members of the municipality council and municipal officials.
- 8.9. Increasing participation in foreign projects, including the Small Islands Program and the European Union Structural Funds. Enhancing collaboration with leaders of other small islands and with professionals, learning from each other.
- 8.10. Activating cooperation with the Estonian-Swedish community. Regular exchange of information with the Estonian-Swedish community, making news and information available in English and in Swedish, as appropriate.

6. BUDGET STRATEGY AND INVESTMENTS

The municipal budget strategy is approved by a separate act.

7. MONITORING AND UPDATING THE STRATEGY

Not translated.

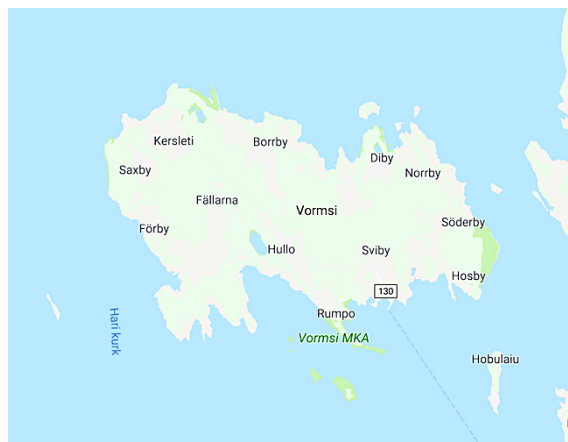
8. RISK MANAGEMENT

Not translated.

9. ANALYSIS OF CURRENT SITUATION - NOT TRANSLATED

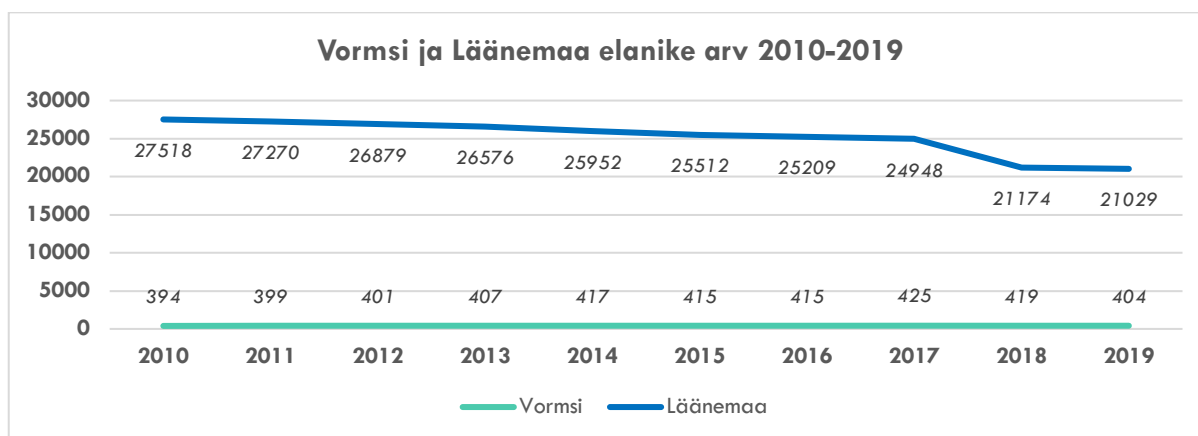
9.1. Põhiandmed

Vormsi vald paikneb Lääne-Eesti saarestikus Lääne maakonnas. Saare pindala on 93 m². Vormsi on suuruselt neljas saar Eestis Saaremaa, Hiiumaa ja Muhu järel. Saar on välja venitatud ida-lääne suunas, suurim laius ulatub 16 ja pikkus 10 kilomeetrini. Saarel on 14 küla, millel on säilinud rootsipäraseid nimed.

Seisuga 01.01.2019 on Vormsi valla elanike arv 404 inimest. Viimase kümnendi jooksul on registreeritud vallaelanike arv enamasti püsinudki 400 inimese juures.

Graafik 1: Vormsi ja Läänemaa elanike arv 2010-2019

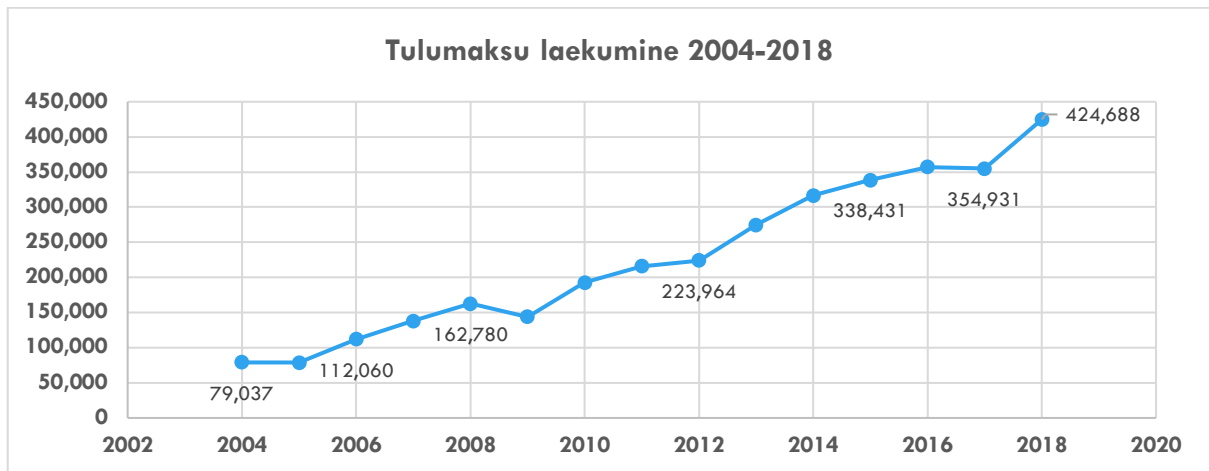

Allikas: Siseministeerium

Aastaringelt Vormsil elavaid inimesi on hinnanguliselt 200. Suvehooajal on saarel viibivate inimeste arv märkimisväärselt suurem. Vormsi valla territooriumil on keskmine rahvastiku tihedus 4,3 elanikku ruutkilomeetri kohta, mis on Lääne-Eesti väikesaarte võrdluses väiksem (Kihnu vallas on see näitaja 39,6 ja Ruhnu vallas 10,7 inimest ruutkilomeetri kohta).

Kui registreeritud elanike arv on püsinud samal tasemel, siis tulumaksu laekumine on viimaste aastate lõikes pidevalt tõusnud.

Graafik 2: Tulumaksu laekumine 2004-2018

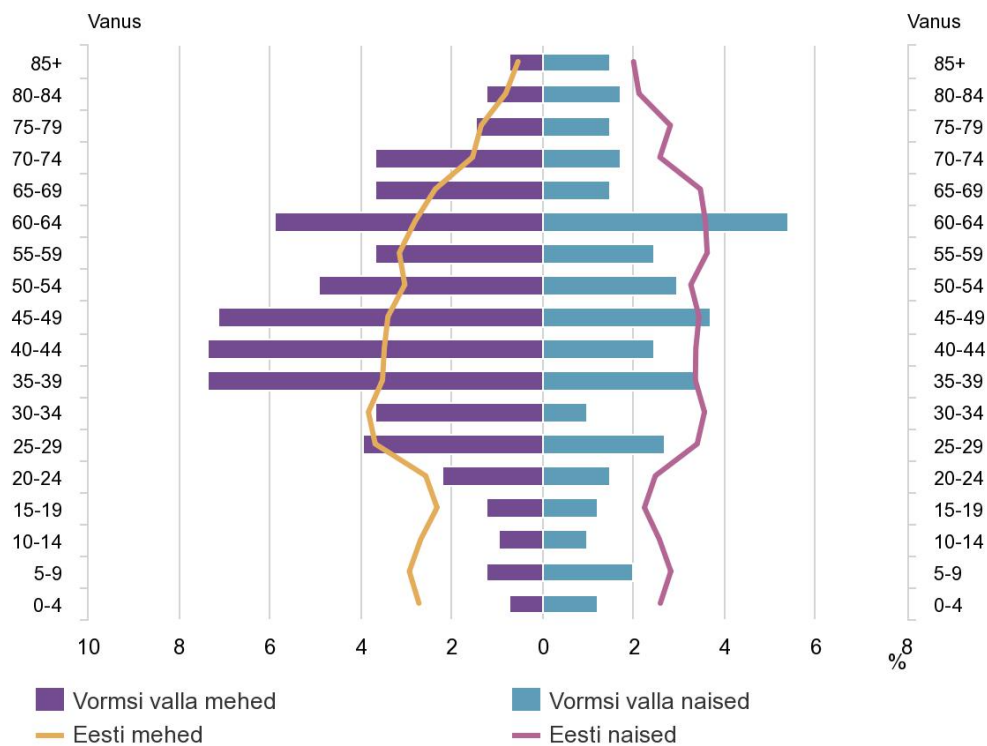

Allikas: Statistikaamet

Vormsi valla rahvastiku koosseisu iseloomustab rahvastikupüramiid. Allpool on püramiid toodud seisuga 01.01.2018 (kuva Statistikaameti piirkondlike andmete portaalist):

Graafik 3: Vormsi valla rahvastikupüramiid 1.01.2018

Vormsi valla rahvastikupüramiid, 1. jaanuar 2018

Allikas: Statistikaamet

Demograafiline tööturusurve indeks iseloomustab lähitulevikus tööturule sisenevate (vanuses 5-14) ja sealt väljuvate põlvkondade (vanuses 55- 64) arvukuse vahekorda. Indeksi

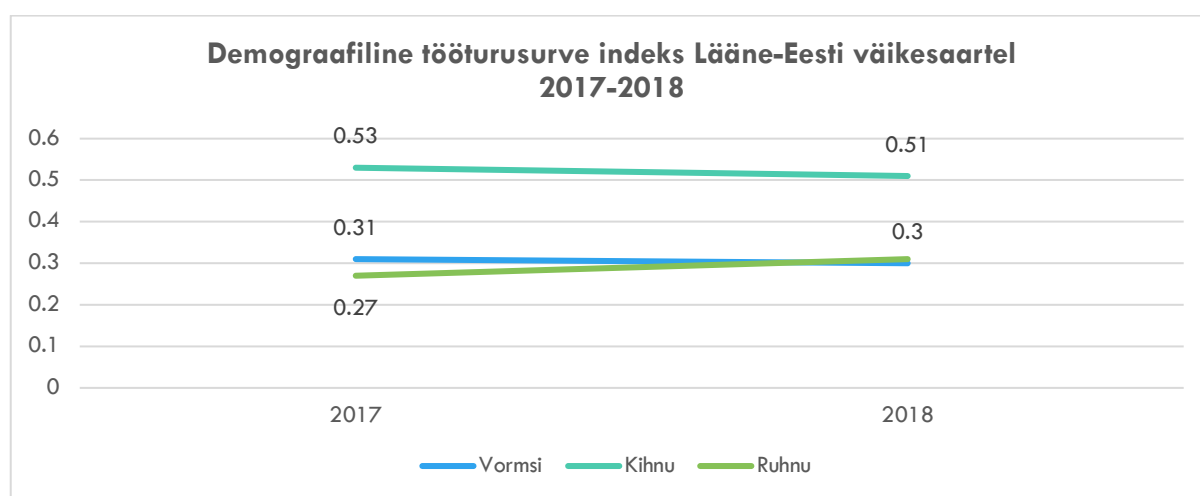
väärtuse langemine alla 1,0 viitab tööjõu puuduse ohule. Alates aastast 2011 on tööturusurve indeks Vormsi vallas püsinud 0,3 juures, mis näitab, et ühe tööturult lahkuja kohta on 0,3 potentsiaalset tööturule sisenejat.

Tabel 1: Rändesaldo Vormsi vallas

	Siseränne	Välisränne
2015	0	-1
2016	10	5
2017	-5	3

Allikas: Statistikaamet, Lääne maakonna arengustrateegia

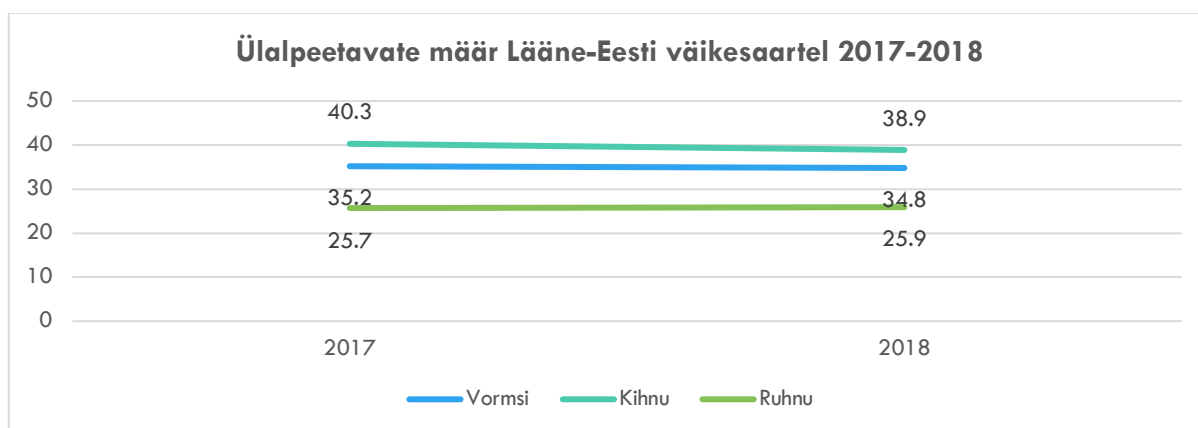
Graafik 4: Demograafiline tööturusurve indeks Lääne-Eesti väikesaartel 2017-2018

Allikas: Statistikaamet

Vanusstruktuuri muutumist kajastav ülalpeetavate määr iseloomustab mittetööealiste elanike arvu (vanuses 0-14 ja 65+) suhet tööealiste (vanus 15-64) arvukusse. Ülalpeetavate määr näitab, mitu mittetööealist inimest on 100 tööealise elaniku kohta - mida väiksem on see suhe, seda väiksem koormus on töötajatel.

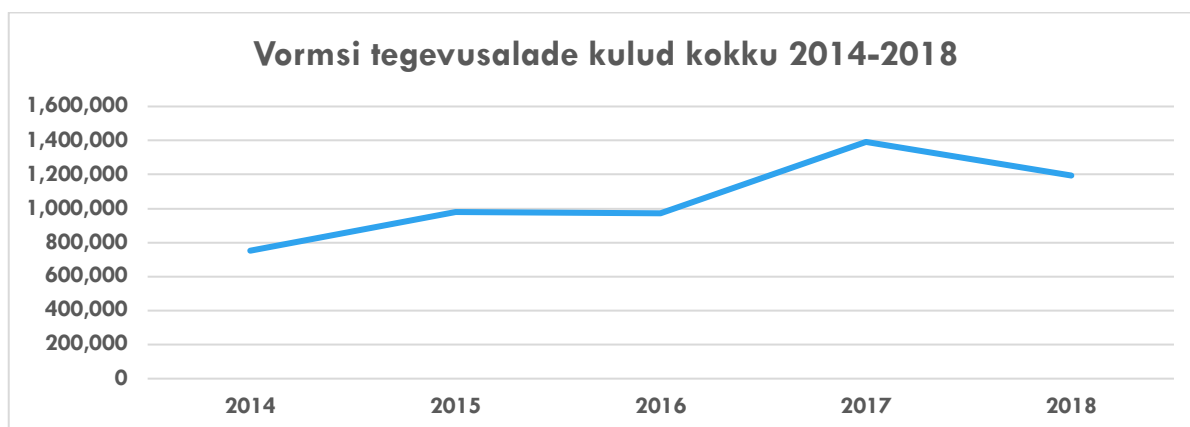
Graafik 5: Ülalpeetavate määr Lääne-Eesti väikesaartel 2017-2018

Allikas: Statistikaamet

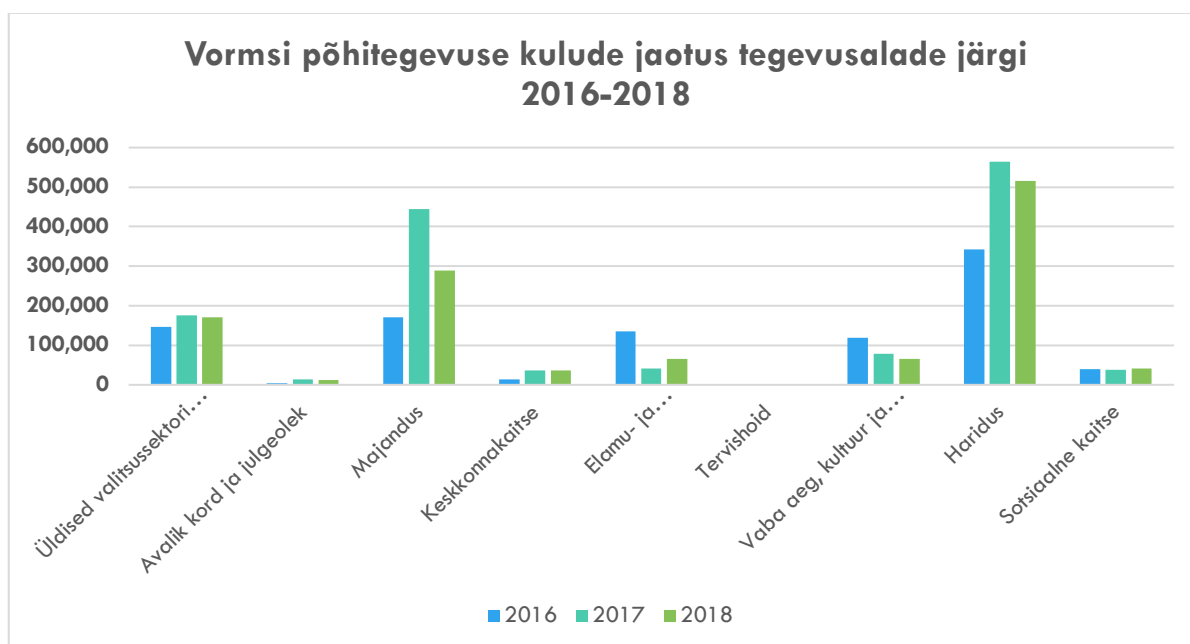
Vormsi valla finantsjuhtimine

Graafik 6: Vormsi tegevusalade kulud kokku 2014-2018

Allikas: Riigi Teataja

Graafik 7: Vormsi põhitegevuse kulude jaotus tegevusalade järgi 2016-2018

Allikas: Riigi Teataja

9.2. Eesmärgivaldkond: looduskeskkond

Vormsi kuulub UNESCO võrgustikku kuuluvasse Lääne-Eesti biosfääri programmalasse. Biosfääri programmalala (BPA) tegutseb 1990. aastast ning alal on viis strateegilist eesmärki: (1) BPA on kujunenud kestliku majanduse ja looduskasutuse pilootpiirkonnaks; (2) looduslik mitmekesisus on säilitatud; (3) BPA on hoidnud ja eksponeerinud saarte kultuuripärandit; (4) BPA omab rohemajandust toetavat uuringu-, seire- ja koolitusprogrammi; (5) BPA eesmärkide saavutamisel toimib aktiivne koostöö. Lääne-Eesti saarte programmalala eesmärgiks on koostöös Saare-, Muhu-, Hiiumaa ja Vormsi kohalike omavalitsuste, arendajate ja elanikega toimida kestliku arengu pilootalana.¹

Vormsi saare pindalast ligi 70% on kaetud metsaga, hooldatavad rohumaad moodustavad saare pindalast 14%. Rumpo, Saxby, Hosby, Diby, Kersleti, Hullo, Rälby ja Sviby külade maadel asub Vormsi maastikukaitseala. Maastikukaitseala maismaaosa moodustab Vormsi valla pindalast 8% (740 ha). Pool kaitseala maismaa pindalast on riigimaa ning pool eramaa. Maakasutust iseloomustavad näitajad:

Pindala kokku	9498 ha
Katastriüksuste pindala	9342,1 ha
Katastriüksuste arv	1954

¹ <https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/laane-eessti-biosfaari-programmalala>

Katastrisse kantud maa	98,4%
Maamaksumäär	2,5% maa maksustamise hinnast aastas
Põllumajandussaaduste tootmiseks kasutusel oleva haritava maa ja loodusliku rohumaa maksumäär	2% maa maksustamise hinnast aastas

Looduslähedase eluviisiga seotud arutelud on viimastel aastatel tihenunud kõikjal Eestis ja maailmas, näiteks on tõusnud nõudlus mahetoodete jmt järele, mida toetab ka üldine jõukuse ning teadlikkuse kasv.

Tugevused:

- Vormsilased on teadlikud saare looduskeskkonna unikaalsusest ning on seadnud selle väärtustamise ja hoidmise kõikide kohaliku elu mõjutavate arendusplaanide eeltingimuseks.
- Vormsi valla pindalast on ligi 70% kaetud metsaga, lisaks on hooldatavate rohumaaade all ligi 14% saarest.
- Haruldaste liikide ning kasvukohtade kaitseks on loodud maastikukaitseala, mis moodustab 8% valla pindalast. Vormsi maastikukaitseala ja Väinamere hoiuala kuuluvad Natura 2000 kaitsealade võrgustikku (Väinamere loodus- ja linnuala koosseisu). Lisaks kuulub Vormsi saar koos ümbritseva merealaga Lääne-Eesti saarestiku biosfäärikaitseala koosseisu. Vormsi rannikule jääb kaks rahvusvahelise tähtsusega linnuala.

Nõrkused:

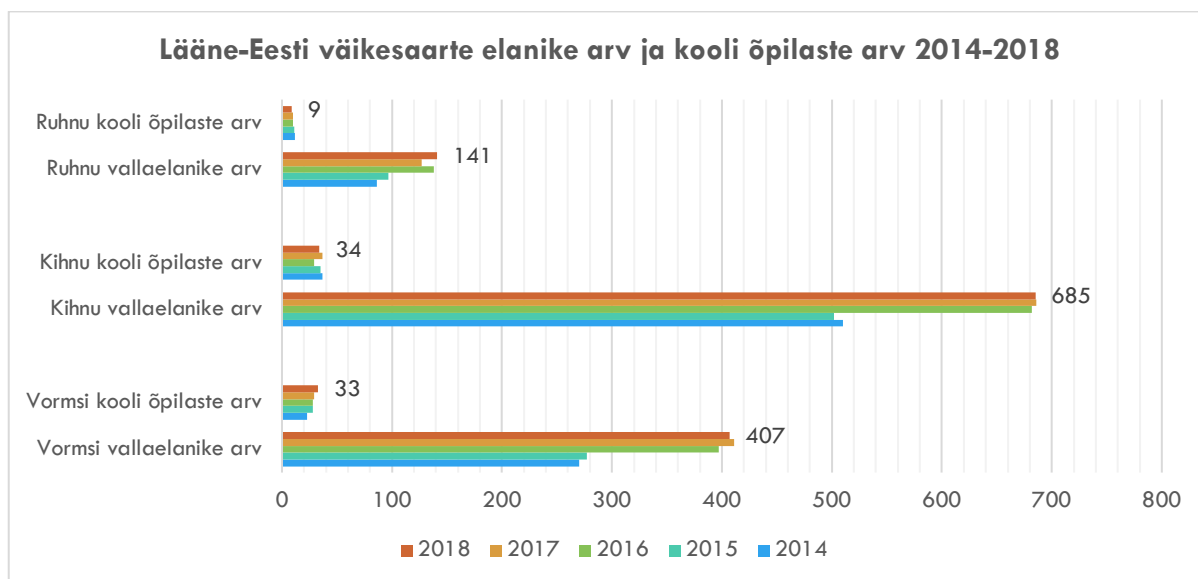
- Kohapealse väärimisega tegeletakse vähe, näiteks suurem osa puidust veetakse saarelt välja.
- Pärandkoosluste, sh rannaniitude, puisniitude ja loopealsete osakaal väheneb, kuna loomade karjatamise ja rohumaaade niitmise tegeletakse vähe. Kuna rannaniite ei hooldata, tungib peale võrdlemisi liigivaene roostik, mis on rannaaladel ulatuslikult levinud.
- Valdav osa maaomanikest ei ela Vormsil (sh Rootsi kodanikud, kellele tagastati saarelt sõja tõttu lahkunud inimeste valdused). Seoses maade pärandamisega on side saarel asuvate kruntide ja nende omanike vahel veelgi vähenenud, hoogustunud on metsamaade müük kokkuostjatele.
- Maaomand on killustunud. Kuna ümberkruntimist pole toimunud, on maa jagatud omanike vahel kitsaste siiludena.

9.3. Eesmärgivaldkond: haridus

Kogukonna igapäevaelus on olulisel kohal kohaliku Vormsi Lasteaed-Põhikooli tegevus. Vormsi hariduselu mõjutab otseselt saare püsielanike arv. Kuigi endiselt domineerib liikumine maapiirkondadest linnadesse, leidub inimesi, kes otsivad teadlikult elamisvõimalusi

eraldatud ja rahulikumates piirkondades. Väikesaarte elanike arvu ja kohalikus koolis õppivate õpilaste arvu suhte kujunemist aastatel 2014-2018 kirjeldab järgmine joonis:

Graafik 8: Lääne-Eesti väikesaarte elanike arv ja kooli õpilaste arv 2014-2018

Allikas: Statistikaamet

Tugevused:

- Kooli taseme hoidmisel ja õppetöö arendamisel kasutatakse distantsõppe kaudu tekkivaid võimalusi, mis on võimaldanud pakkuda jätkuvalt konkurentsivõimelist alus- ja põhiharidust, vaatamata kohalike õpilaste arvu langusele.
- Vormsi suudab pakkuda unikaalset, turvalist ja looduslähedast õpikeskkonda.
- 2018/19 õppeaasta alguses avati lastead-põhikooli juurdeehitus, mille valmimisega saab kasutada kaasaegseid riietus- ja duširuume koos garderoobi ning tualettidega.

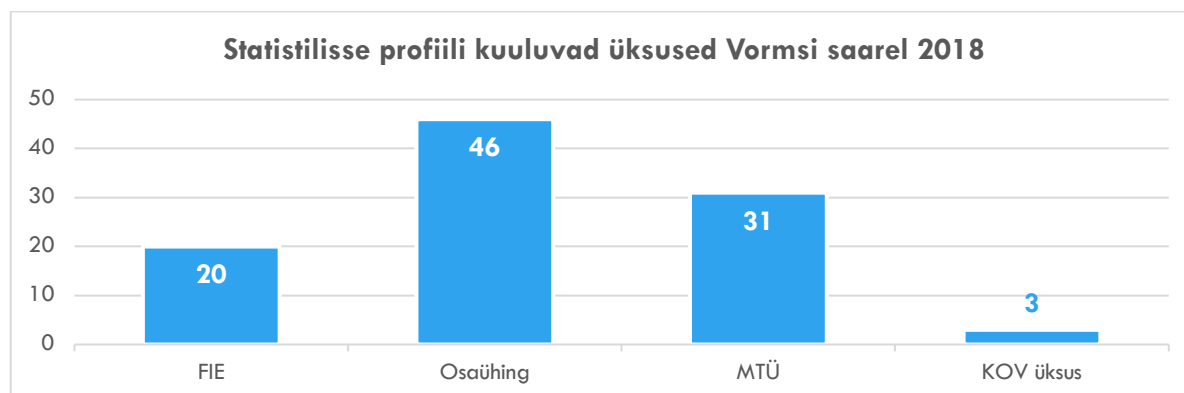
Nõrkused:

- Laste arv saarel on vähenenud, mistõttu on üha suurem surve hariduse jätkamiseks täiendavate õpilaste leidmiseks mujalt Eestist ja välismaalt.
- Saarele tööle asunud õpetajatele pole võimalik pakkuda elamispindasid jmt, mis muudaks kutse Vormsile atraktiivsemaks.
- Siseruumides toimuvaid sportimisvõimalusi pärsib sobivate ruumide puudumine.
- Kooli rolli ja potentsiaali kogukonna ühe keskusena pole seni suudetud täiel määral kokku leppida, kooliga seoses on olnud varasemalt mitmeid konflikte ja arusaamatusi, vähene usaldus ja koostöö kogukonna ja kooli vahel.

9.4. Eesmärgivaldkond: ettevõtlus ja töehõive

Aastal 2017 oli palgatöötaja kuukeskmise brutotulu Eestis 1155 eurot, Vormsi vallas vahemikus 1156-1299 eurot, mille järgi on vald Eesti 20 jõukaima valla seas.

Graafik 9: Statistilise profiili kuuluvad üksused Vormsi saarel 2018

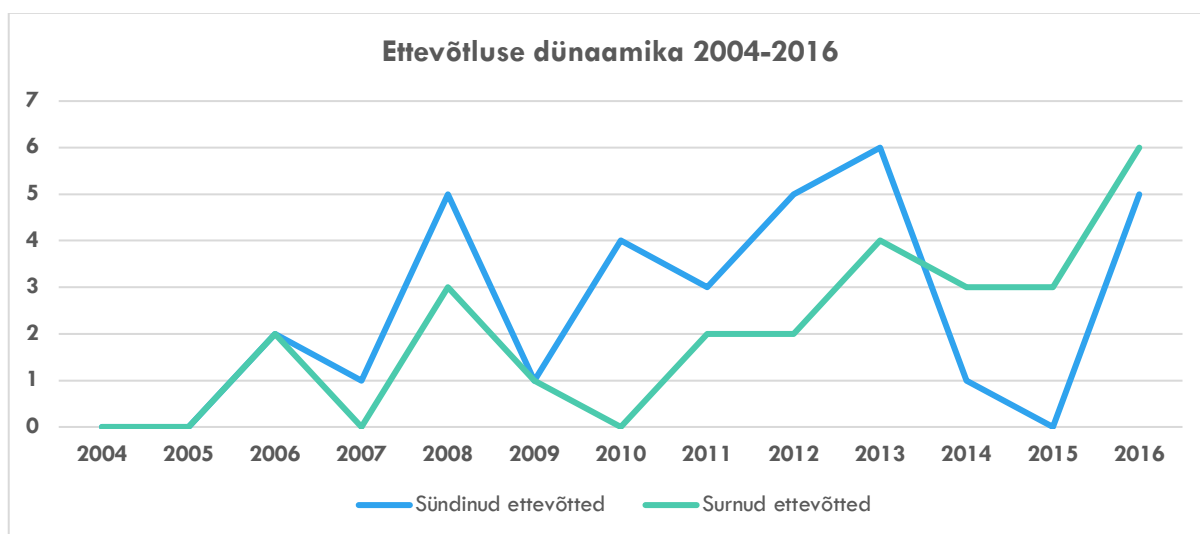
Allikas: Statistikaamet

Graafik 10: Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv 2004-2016

Allikas: Statistikaamet

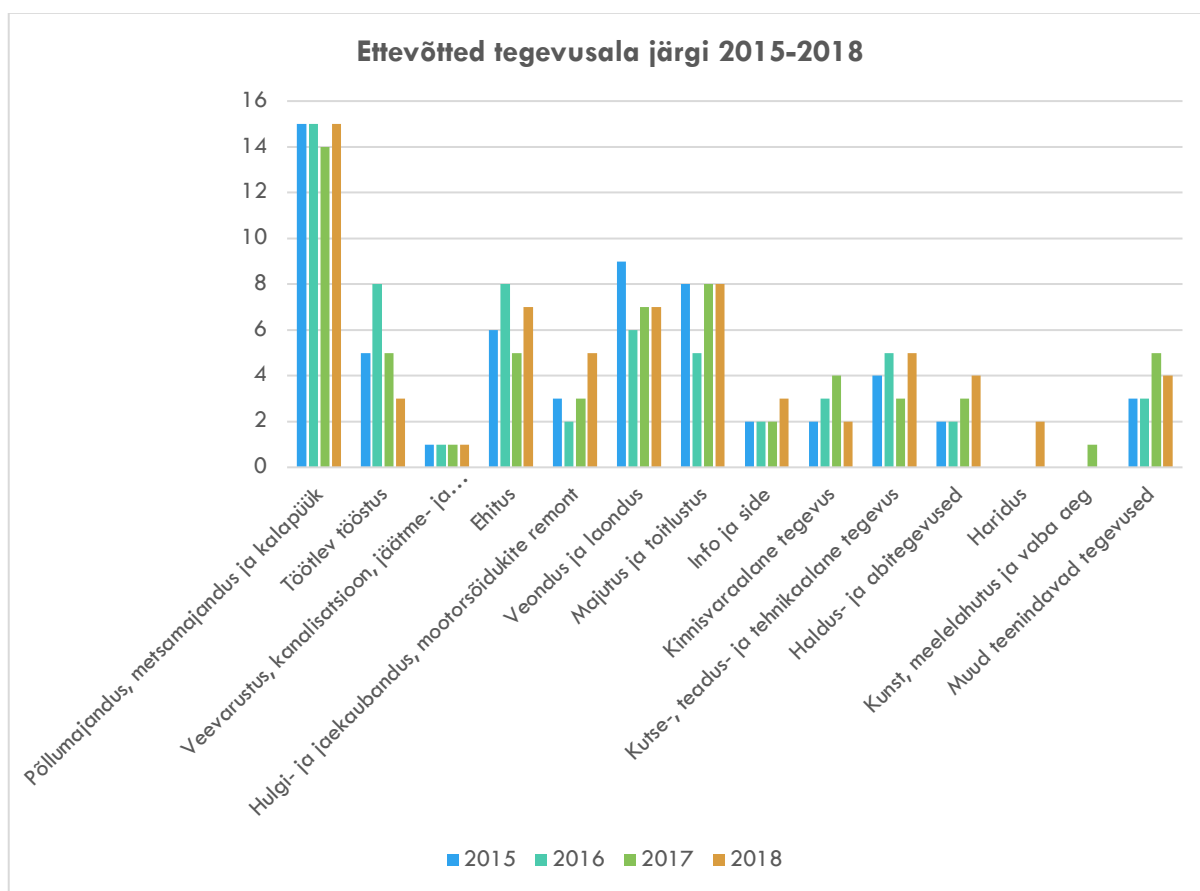
Graafik 11: Ettevõtluse dünaamika 2004-2016

Allikas: Statistikaamet

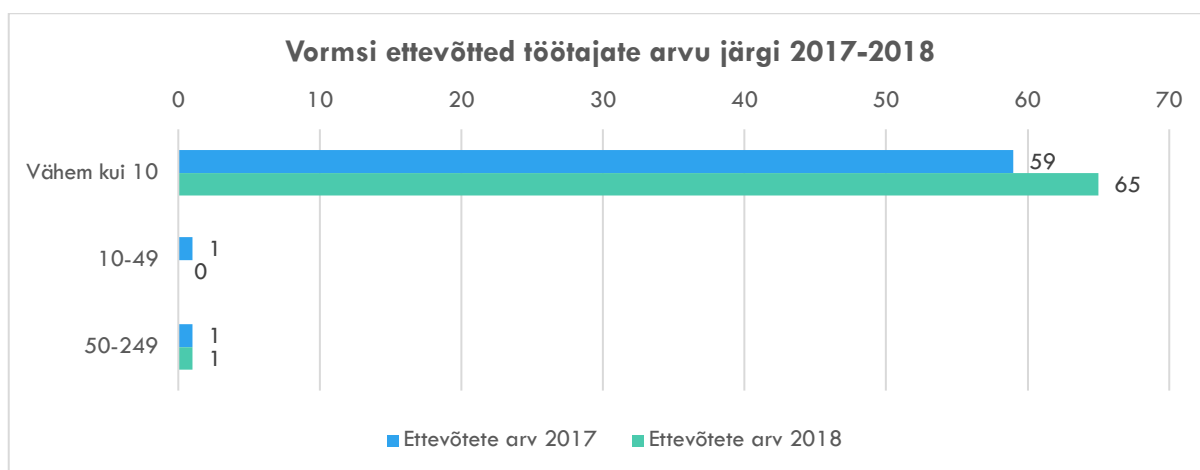
Vormsi vallas on domineerivateks tegevusaladeks turismimajandus (peamiselt majutusteenus), metsa ülestöötamine ja põllumajandus (põhiliselt loomapidamine). Maaharimisega tegeletakse oma tarbeks, kasumi tootmisest olulisem on oma vajadusteks põllumajandussaaduste tootmine. Töö on sageli osa elulaadist. Saarel on suund lihloomakasvatusele ja taastatud on lambakasvatus. Traditsiooniliselt on Vormsil tegeletud kalandusega, tänapäeval püütakse kala aga peamiselt enda tarbeks.

Graafik 12: Ettevõtted tegevusala järgi 2015-2018

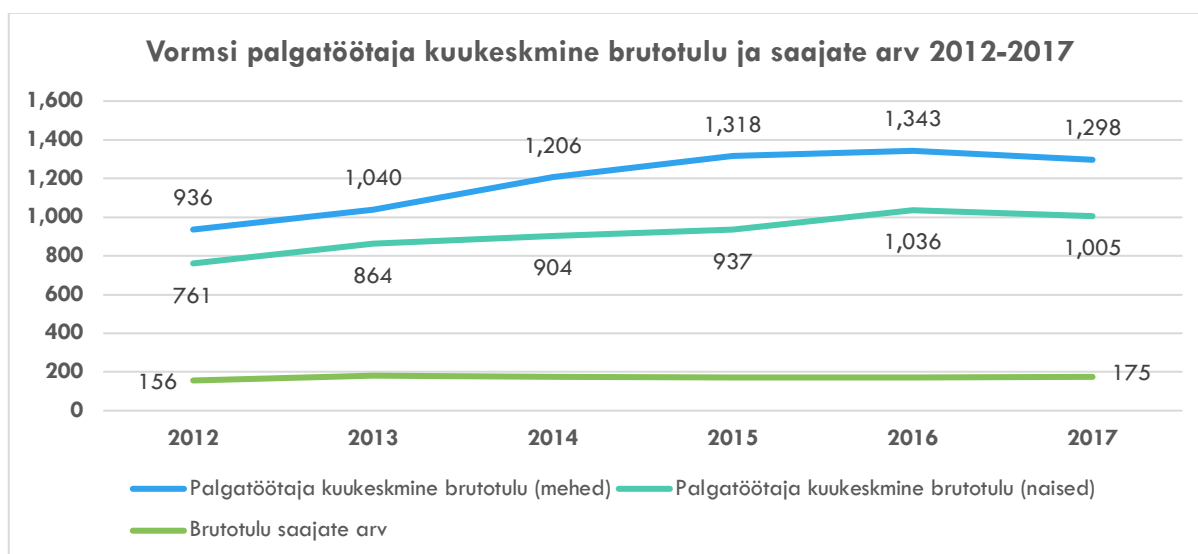
Allikas: Statistikaamet

Graafik 13: Vormsi ettevõtted töötajate arvu järgi 2017-2018

Allikas: Statistikaamet

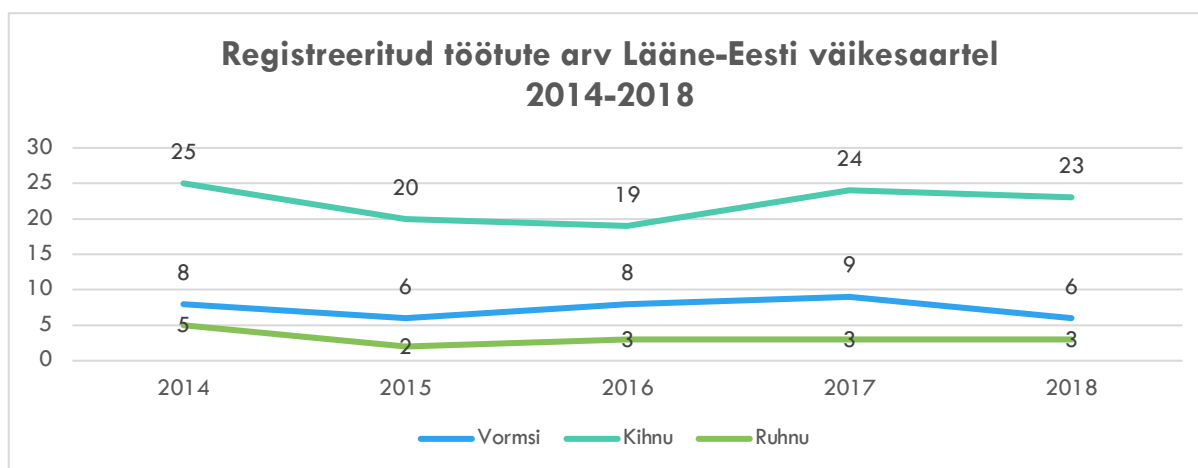
Graafik 14: Vormsi palgatöötaja kuukeskmine brutotulu ja saajate arv 2012-2017

Allikas: Statistikaamet

Vormsil registreeritud töötute arv on 2017. ja 2018. aasta võrdluses langenud:

Graafik 15: Registreeritud töötute arv Lääne-Eesti väikesaartel 2014-2018

Allikas: Statistikaamet

Tugevused:

- Saarel on kaugtööks vajalik internetiühendus, kuid ühendused ei ole piisavalt kiired ega stabiilsed.
- Vormsi pakub unikaalset keskkonda ettevõtjatele, kes väärtustavad looduslähedast ning saarelikku eluviisi.

- Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv on tõusvas trendis. Enim ettevõtteid tegutseb põllumajanduse, metsanduse ja kalapüügi, majutuse ja toitlustuse ning veonduse ja laonduse tegevusalal.

Nõrkused:

- Ettevõtete vaheline koostöö on väga napp, klasteri tüüpi koostööd ei arendata. Ettevõtluse arendamisel pole suudetud leida lahendust, mis looks juurde töökohti ning suurendaks nii saarel elavate inimeste arvu kui ka kohaliku ettevõtluse konkurentsivõimet.
- Demograafiline töötururiske indeks on madal (0,30), mis tähendab, et ühe tööturult lahkuja kohta on 0,3 potentsiaalset tööturuga liitujat.
- Ettevõtluse arendamist pärsib elamispindade nappus.

9.5. Eesmärgivaldkond: transpordiühendused

Tugevused:

- Vormsiga on tagatud regulaarne praamiühendus. Liini teenindab uus, 2015. a valminud parvlaev (200 reisijakohta, 22 sõiduauto kohta).
- Sviby sadam läbis hiljuti uuenduskuuri (sh rajati sadamahoone, paatide slipp, uuendati kaid, tehti teetöid).
- Vormsil toimib bussiliiklus, mille graafik on seatud vastavalt praamide sõiduplaanile.
- Hulloos paikneb maakonna suuruselt teine lennuväli, mis on võimeline teenindama nii väikelennukeid kui ka hobilennukeid. Samuti on saarel olemas nõuetele vastav helikopteri maandumisplats.

Nõrkused:

- Praamide väljumiste arv ei vasta elanike vajadustele, seda ennekõike suvehooajal, samuti ei ole praamide graafikud piisavalt paindlikud. Praamiühenduse graafik ei võimalda hiliseid tagasireise ning piirab elanike võimalusi saada osa mandril toimuvast.
- Metsaveo firmade mahukad broneeringud koormavad praamiliiklust.
- Sviby sadamas ei ole tagatud reisijate kvaliteetne teenindamine ja ohutu liiklemine.
- Statistikaameti ühistranspordi kättesaadavuse uuringu põhjal² ei ole Vormsi vallas ühistransport üle-eestiliste kriteeriumite järgi hästi kättesaadav (uuring käsitles busi-, trammi-, trolli- ja rongiliiklust).³

² <https://blog.stat.ee/2018/12/11/kolmel-inimesel-neljast-on-uhistransport-hasti-kattesaadav-nii-linnas-kui-ka-maal/>

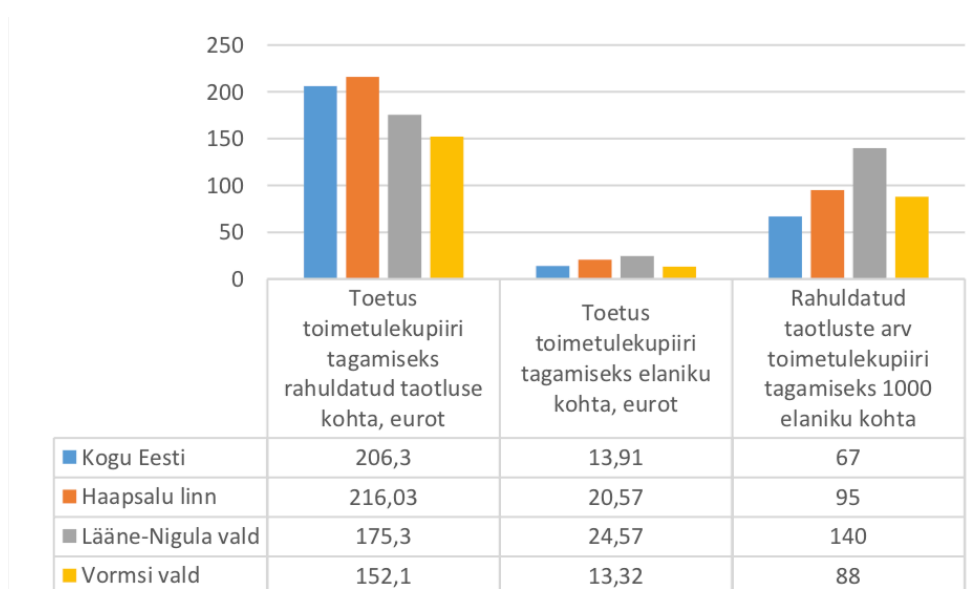
³ Heaks kättesaadavuseks hinnatakse olukorda, kus ühistransport väljub igal argipäeval inimese kodust kuni 1 km raadiuses vähemalt kolm korda päevas vahemikus 6.00–20.00. Kusjuures üks reisidest peab väljuma vahemikus 6.00–9.00, mil suur osa inimestest läheb kooli ja tööle, teine

9.6. Eesmärgivaldkond: avalikud teenused

Teenuste pakkumine väikesaartel on pidevalt lahendamist nõudev probleem kogu maailmas. Lahendusi nähakse eeskätt infotehnoloogia teenuste arendamises, samuti turismi edendamises.

Sotsiaalhoolekande seaduses sätestatakse kohalikule omavalitsusele kohustus osutada kümmet sotsiaalteenust – koduteenus, väljaspool kodu osutatav üldhooldusteenus, tugiisikuteenus, täisealise isiku hooldus, isikliku abistaja teenus, varjupaigategenus, turvakoduteenus, sotsiaaltransporditeenus, eluruumi tagamine ja võlanõustamisteenus. Vormsi vallavalitsus suurt osa nendest teenustest ei osuta.

Graafik 16: Toimetulekutoetused 2018

Allikas: Statistikaamet, Lääne maakonna arengustrateegia

Tugevused:

- Saarel on tagatud elutähtsad teenused, samuti teiste peamiste avalike teenuste kättesaadavus.

reisidest vahemikus 15.00–18.00, mil tullakse tagasi koju ning kolmas kas vahemikus 9.00–15.00 või 18.00–20.00.

- Elu Vormsil on turvaline. Lääne-Eesti väikesaared on kuritegevuse statistika järgi üks Eesti turvalisemaid elupiirkondi. Vormsil paikneb kutseline päästekomando ning vabatahtlik Vormsi Merepääste Selts.

Nõrkused:

- Aastaringselt elab Vormsil alla 200 inimese ning see seab teenuste arendamisele paratamatult piirid. Vormsi perearst ei viibi alaliselt saarel, osaliselt on perearsti teenus korraldatud interneti vahendusel.
- Kuna saarel pole alaliselt kohal viibivat politseinikku või korrakaitseorganit, on kõrgem karistamatuse risk, mis võib eeskätt mõjutada liikluskäitumist, aga ka avalikku korda ja turvalisust laiemalt.
- Vallal on piiratud võimalused pakkuda vajalikus mahus ja kvaliteedis sotsiaalhooldekande teenuseid, sh koduteenust ja väljaspool kodu osutatavat üldhooldusteenust. Arvestades eakate inimeste osakaalu kogu elanikkonnast, muutub eakatele abivajajatele osutatavate teenuste pakkumine tulevikus veelgi olulisemaks.

9.7. Eesmärgivaldkond: kultuur

Statistikaameti andmetel osaleb kultuurielus 41% Lääne-Eesti elanikest, enim käiakse raamatukogus või külastatakse kontserte (vrld Lõuna-Eestis ja Põhja-Eestis on sama näitaja 43%, Tallinnas 42% ja Kirde-Eestis 30%).

Tugevused:

- Saarel on võimalus regulaarselt kultuurist osa saada nii osaleja kui ka publikuna (sh tantsurühmad, käsitöö). Rahvamajas toimuvad aastaringselt kontserdid, teatrietendused, filmilainastused jm üritused. Saarel tegutseb mitmeid käsitöömeistreid, kes müüvad oma loomingut edukalt ka külalistele.
- Renoveerimise on läbinud 14. sajandist pärinev ning erandliku arhitektuuriga Püha Olavi kirik ja 80-aastase ajalooa rahvamaja. Eraalgatuslikult tegutseb Vormsi Talumuuseum.
- Kiriku taaspühitsemise auks korraldatav Olavipäeva tähistamine on kujunenud tuntud ja oodatud mitmepäevaseks kultuuri- ja vaba aja festivaliks, mis toob kokku vormsilasi kõikjalt maailmast.
- Pärandkultuur on seotud tihedalt kooli õppekavaga, lapsed ja noored õpivad tundma saare kultuuri ja ajalugu.

Nõrkused:

- Puuduvad ühised kokkulepped ja strateegiad, kuidas ja millises mahus sõja tõttu katkenud rannarootsi traditsioone saare arendamisel aluseks seatakse.
- Suurema nähtavuse ja majandusliku mõjuga kultuurisündmuste korraldamiseks puuduvad toetavad teenused (nt hilisõhtused praamiühendused, majutus- ja toitlustusvõimalused jmt). Praamiühenduste tõttu on piiratud vormsilaste võimalused saada osa kultuuritegevusest mandril.

- Osa väärtuslikust pärandist ja ajaloolistest rajatistest on endiselt hävimisohus.
- Inimeste üldine teadlikkus saare ajaloost, kultuuripärandist ja traditsioonilisest elulaadist on väike, mis omakorda võib tuua kaasa unikaalsete objektide kadumise või hävinemise teadmatusest.

9.8. Eesmärgivaldkond: turism

Lääne maakonnas oli 2018. aastal kokku 73 640 ööbimist majutusasutustes, neist 50 792 olid siseturistid (vrld Hiiu maakonnas ööbimisi 22 997, Saare maakonnas 150 976 ja Pärnu maakonnas 390 554). 2018. aasta lõpus avaldatud andmete järgi jõudsid Eestis toimunud siseturistide ööbimised kuuendat aastat järjest ja välituristide ööbimised kolmandat aastat järjest uue rekordini (3,62 mln välituristide ööbimist, 2,09 mln siseturistide ööbimist). Turismivaldkonna kasvu toetavad enim siseturism ning Venemaalt pärit turistid. Arvuliselt enim vähenes turism Soomest.

Vormsil tegutseb 10 majutusasutust, mida on kahe võrra rohkem kui 2011. a. Lisaks saab saarel telkida avalikul telkimisplatsil Svibys ja mõnel pool ka majutusasutuste juures. Veebileht www.vormsi.ee toob ära järgmised vaba aja veetmise võimalusi ja teenuseid:

Aktiivne puhkus	Kultuuripuhkus	Looduspuhkus
Giiditeenused	Vormsi talumuuseum	Vormsi rannad
Jalgrattalaenutus	Käsitöö tuba	Retked kivide ja rändrahnude juurde
Rolleri rent	Sepatööd	Allika matkarada
Bussi rent	Vormsi talharpajad	Prästvike järv ja allikad
Paadilaenutus	Vormsi savituba	
SUP laudade rent	Vormsi tuletornid	
Jalgrattamatkad	Rälby pukktuulik	
Seiklus UAZ-dega	Vormsi kirik	
Sõit hobuvankriga		
Meresõiduelamused ajalooliste puupaatidega		
Ekstreemsõit merel		

Tugevused:

- Vormsi on põneva ajaloo ning kauni loodusega väikesaar, kus on täidetud mitmed olulised eeldused keskkonda väärtustava turismi arendamiseks.
- Saare suurus ja olemasolev teede võrk loovad hea eelduse kvaliteetsete (jalgratta)matkade jmt puhkuste korraldamiseks.
- Vormsi üldine kuvand toetab kohalikul kultuuripärandil ja traditsioonidel põhinevate toodete ja teenuste väljaarendamist (rannarootsi teemad, käsitöö, mahetoit jmt).

Nõrkused:

- Puudub strateegiline koostöö turismiettevõtete vahel, turismivaldkonnaga seotud osapooled ei ole käivitanud turismiklastrit tegevuste koordineerimiseks ega ühisalgatuste käivitamiseks.
- Osa kriitilise tähtsusega teenuseid ei toimi aastaringelt (nt toitlustus, vaba aja teenused), mistõttu on turistide rahaline panus saare majandusse tagasihoidlik. Vormsi turismipakkumine on väga hooajaline.
- Majutusteenuse kvaliteet on kõikuv ning voodikohtade arv on nõudlust arvestades väike (ligikaudu 185).
- Puuduvad välja arendatud jalgrattateede võrgustik, telkimis- ja lõkkekohad, välikäimlad, erinevaid teekondi juhtivad viidad jmt matkataristu.
- Täiendavalt vajab arendamist turismisektori ökoloogilise jalajälje vähendamine, sh prügimajandus. Samuti tuleb tegeleda turismi tipphooajal liiklusohutuse teemaga.

9.9. Eesmärgivaldkond: kogukond ja vallajuhtimine

Kodanikuühenduste arv Vormsil on 01.12.2018 seisuga 25 (allikas: Statistikaamet).

Kuigi haldusreformi elluviimise käigus oli laual ka teisi variante, on reformi tulemuseks Vormsi valla säilimine iseseisva üksusena (nn mereliste saarvaldade erandi rakendamine, sama ka nt Kihnu, Ruhnu ja Muhu vallas).

Tugevused:

- Pikemaajalise strateegia arutelud on Vormsi elanikud alates kevadest regulaarselt kokku toonud ning erinevatele arvamustele avatud formaatides on läbi arutatud kõik olulisemad saare arengut puudutavad teemad.
- Saarel tegutseb mitmeid aktiivseid kodanikuühendusi. Eraalgatusel põhineb Vormsi Talumuuseumi tegevus, samuti mitmeid aktiivseid külaseltse ja kultuuriühinguid, korraldatakse sündmusi ja viiakse ellu projekte. Vormsi Talumuuseumi tegevust veab MTÜ Vormsi Kodukandiühing, mis koondab Vormsi rootslaste kogukonda.
- Vormsi volikogu istungitest toimub veebiülekanne ning need on valla kodulehel järelvaadatavad.

Nõrkused:

- Viimastel aastatel on vajaka jäänud korrapärasest ja konstruktiivsest kogukondlikust arutelust. Probleemiks on usalduse puudumine ja varasemad konfliktid kogukonnas. Samuti on eri gruppide osalemine otsuste tegemises vähene, sh noorte osalus.
- Vormsi vallas ei ole väga tihedat kontakti Vormsi rootslaste kogukonnaga, kogukond ise on muutumises tulenevalt uue põlvkonna peale tulekuga, kelle sidemed saarega on nõrgad.
- Valla kodulehel on piiratud koguses informatsiooni, sh mitmete avalike teenuste kohta. Eriti puudulik on info teistest keeltes, sh inglise ja rootsi keeles, kuigi Vormsi on oluline turismi sihtkoht ning saarel omavad kinnistuid eesti keelt mitte kõnelevad inimesed.